

TEMA CHEIE¹

Articolul 2 Protocolul nr. 1

Discriminarea în privința accesului la educație

(Ultima actualizare: 28.02.2023)

Introducere

Dreptul la educație în temeiul articolului 2 din Protocolul nr. 1 garantează un drept de acces la instituțiile de învățământ existente la un moment dat (*Cauză „privind anumite aspecte ale legilor privind utilizarea limbilor în învățământ în Belgia”, 1968, § 4 („Legea”)*). În cazul în care un stat aplică un tratament diferit în punerea în aplicare a obligațiilor care îi revin în temeiul articolului 2 din Protocolul nr. 1, poate apărea o problemă în temeiul articolului 14 din Convenție.

Principii extrase din jurisprudența actuală

Discriminarea înseamnă tratarea diferită, fără o justificare obiectivă și rezonabilă, a persoanelor aflate în situații similare, în mod relevant, și faptul că o diferență de tratament este lipsită de orice „justificare obiectivă și rezonabilă” în cazul în care nu urmărește un „scop legitim” sau nu există „justificare rezonabilă” de proporționalitate între mijloacele utilizate și scopul urmărit a fi realizat” (*cauza Oršuš și alții împotriva Croației* [CG], 2010, § 156; *cauza Çam împotriva Turciei*, 2016, § 54; *cauza Enver Şahin împotriva Turciei*, 2018, § 54). Cu toate acestea, articolul 14 din Convenție nu interzice unui stat membru să trateze grupurile, în mod diferit, pentru a corecta „inegalitățile de fapt” dintre acestea; într-adevăr, în anumite circumstanțe, lipsa efortului de a încerca o corectare a inegalității prin intermediul unui tratament diferit, poate duce, în sine, la o încălcare a articolului (*cauza D.H. și alții împotriva Republicii Ceha* [CG], 2007, § 175; *cauza G.L. împotriva Italiei*, 2020, § 52).

Curtea a subliniat faptul că, într-o societate democratică, dreptul la educație este indispensabil pentru promovarea drepturilor omului și acesta joacă un rol fundamental, iar educația este unul dintre cele mai importante servicii publice dintr-un stat modern. În același timp, Curtea a recunoscut că educația este o activitate care presupune complexitatea organizării și este costisitor de desfășurat, în timp ce resursele pe care autoritățile le pot dedica acesteia sunt, în mod necesar, limitate. Atunci când decide cum să reglementeze accesul la educație, un stat trebuie să găsească un echilibru între, pe de o parte, nevoile educaționale ale celor aflați sub jurisdicția sa și, pe de altă parte, capacitatea sa limitată de a le îndeplini (*cauza Ponomaryovi împotriva Bulgariei*, 2011, § 55; *cauza G.L. împotriva Italiei*, 2020, § 49).

În timp ce statele contractante beneficiază de o anumită marjă de apreciere atunci când evaluează dacă și în ce măsură diferențele dintre situații altfel similare justifică un tratament diferit, ar trebui invocate motive foarte serioase înainte ca Curtea să poată considera o diferență de tratament bazată exclusiv pe motivul originea etnică ca fiind compatibilă cu Convenția (*cauza Oršuš și alții împotriva Croației* [CG], 2010, § 149). O politică sau măsură generală, care este aparent neutră, dar are, în mod disproporționat, efecte prejudiciabile asupra persoanelor sau grupurilor de persoane care sunt identificabile numai pe baza unui criteriu etnic, poate fi considerată discriminatorie, deși nu vizează, în mod specific, grupul respectiv (*ibid.*, § 150).

¹ Elaborată de Registratură. Aceasta nu obligă Curtea.

Curtea a constatat că plasarea copiilor în clase separate poate fi considerată, în anumite împrejurări, că urmărește scopul legitim de adaptare a sistemului de învățământ la nevoile specifice ale copiilor. Cu toate acestea, atunci când o astfel de măsură afectează, în mod disproporționat sau chiar exclusiv, membrii unui anumit grup etnic, trebuie instituite garanții corespunzătoare (*cauza D.H. și alții împotriva Republicii Ceha* [CG], 2007, §§ 205-206; *cauza Oršuš și alții împotriva Croației* [CG], 2010, § 157).

În mod special, Curtea a subliniat necesitatea de a lua în considerare statutul romilor în privința protecției drepturilor acestora, reiterând că aceștia reprezintă un tip specific de minoritate dezavantajată și vulnerabilă, ca urmare a istoriei lor (*cauza D.H. și alții împotriva Republicii Ceha* [CG], 2007, § 182; *cauza Oršuš și alții împotriva Croației* [CG], 2010, § 147). În luarea de măsuri în scopul realizării integrării sociale și educaționale a romilor, statele trebuie să se asigure că aceștia sunt însoțiți de garanții care să asigure o luare în considerare suficientă a nevoilor lor speciale, ca membri ai unui grup dezavantajat (*cauza D.H. și alții împotriva Republicii Ceha* [CG], 2007, §§ 205-207; *cauza Oršuš și alții împotriva Croației* [CG], 2010, §§ 180-182).

Curtea a remarcat importanța principiilor fundamentale ale universalității și nediscriminării în exercitarea dreptului la educație, care sunt consacrate în multe texte internaționale. De asemenea, aceasta a subliniat că respectivele instrumente internaționale au recunoscut educația incluzivă drept mijlocul cel mai adecvat de garantare a principiilor fundamentale menționate mai sus, întrucât o astfel de educație este orientată spre promovarea egalității de șanse pentru toți, inclusiv pentru persoanele cu dizabilități. Educația incluzivă face parte, fără îndoială, din responsabilitatea internațională a statelor în acest domeniu (*cauza Enver Şahin împotriva Turciei*, 2018, § 55; *cauza G.L. împotriva Italiei*, 2020, § 53).

În plus, protecția persoanelor cu dizabilități include obligația statelor de a asigura „adaptarea rezonabilă” pentru a permite persoanelor cu dizabilități posibilitatea de a-și exercita pe deplin drepturile, iar nerespectarea acestei obligații echivalează cu discriminarea (*cauza Çam împotriva Turciei*, 2016, §§ 65-67; *cauza Enver Şahin împotriva Turciei*, 2018, § 60; *cauza G.L. împotriva Italiei*, 2020, § 62). Curtea a considerat că „adaptarea rezonabilă” poate lua o varietate de forme, fizice sau non-fizice, educaționale sau organizaționale, în ceea ce privește accesibilitatea arhitecturală a clădirilor școlare, formarea cadrelor didactice, adaptarea programei de învățământ sau facilitățile corespunzătoare; o astfel de definiție, fiind totuși, în principiu, în responsabilitatea autorităților naționale, și nu a Curții (*cauza Çam împotriva Turciei*, 2016, § 66; *cauza Enver Şahin împotriva Turciei*, 2018, § 61; *cauza G.L. împotriva Italiei*, 2020, § 63).

Exemplele cele mai notabile

Origine etnică:

- *Cauza D.H. și alții împotriva Republicii Ceha* [CG], 2007, cu privire la numărul disproporționat de copii de etnie romă plasați în școli speciale pentru copiii cu dizabilități mintale, în care era urmat un program mai elementar decât în școlile obișnuite și în care aceștia erau izolați de elevii care aparțineau populației mai largi (§§ 196-210; încălcarea articolului 14 coroborat cu articolul 2 din Protocolul nr. 1). Aceasta este prima hotărâre în care Curtea a constatat o încălcare a articolului 14 cu privire la discriminarea rasială în învățământ;
- *Cauza Sampanis și alții împotriva Greciei*, 2008, privind incapacitatea copiilor de etnie romă de a accesa școala înainte de a fi repartizați în săli de clasă speciale dintr-o anexă la clădirile principale ale școlii primare (§§ 83-96; încălcarea articolului 14, coroborat cu articolul 2 din Protocolul nr. 1);

- *Cauza Oršuš și alții împotriva Croației* [CG], 2010, cu privire la plasarea copiilor de etnie romă în clase destinate exclusiv romilor, pe perioade substanțiale de timp, uneori chiar pe parcursul întregului ciclu primar, unde a fost urmată o programă adaptată, din cauza pretinselor competențe deficitare ale acestora în ceea ce privește limba croată (§§ 158-185; încălcarea articolului 14 coroborat cu articolul 2 din Protocolul nr. 1);
- *Cauza Horváth și Kiss împotriva Ungariei*, 2013, privind plasarea copiilor de etnie romă într-o școală specială de remediere pentru copiii cu nevoi educaționale speciale, pe durata ciclului primar (§§ 109-129; încălcarea articolului 14 coroborat cu articolul 2 din Protocolul nr. 1);
- *Cauza Elmazova și alții împotriva Macedoniei de Nord*, 2022, privind segregarea elevilor de etnie romă în două școli primare administrate de stat, frecventate, în principal, de copii de etnie romă, respectiv, cu clase numai pentru romi (§§ 68-78; încălcarea articolului 14 coroborat cu articolul 2 din Protocolul nr. 1).

Persoane cu dizabilități:

- *Cauza Çam împotriva Turciei*, 2016, privind refuzul de a înscrie un student nevăzător la Academia de Muzică Turcă din cauza lipsei infrastructurii adecvate pentru admiterea studenților cu o astfel de dizabilități. Autoritățile naționale relevante nu au încercat, în niciun moment, să identifice nevoile reclamantei sau să explice modul în care incapacitatea acesteia de a vedea i-ar fi putut împiedica accesul la o educație muzicală și nici nu au luat în considerare adaptări fizice pentru a răspunde oricăror nevoi educaționale speciale, care decurg din incapacitatea reclamantei de a vedea (§§. 68-69; încălcarea articolului 14 coroborat cu articolul 2 din Protocolul nr. 1). Hotărârea reflectă importanța pe care Curtea o acordă evoluțiilor din cadrul dreptului internațional, atunci când este vorba de aspecte care îi sunt aduse spre examinare și dorința sa de a interpreta domeniul de aplicare al drepturilor Convenției prin prisma acestor evoluții;
- *Cauza Enver Şahin împotriva Turciei*, 2018, cu privire la respingerea cererii unui student cu dizabilități ca universitatea să efectueze modificările și lucrările necesare pentru a face spațiile de predare accesibile. Autoritățile educaționale naționale, oferind, ca o alternativă, doar asistență umană, din cauza lipsei unei finanțări disponibile, nu și-au îndeplinit obligația de a efectua o evaluare individuală a nevoilor elevului cu dizabilități și nu au luat în considerare eventualele efecte ale acesteia asupra securității, demnității și autonomiei acestuia, nerespectând necesitatea reclamantului de a trăi cât mai independent și autonom posibil (§§ 62-68; încălcarea articolului 14 coroborat cu articolul 2 din Protocolul nr. 1);
- *Cauza G.L. împotriva Italiei*, 2020, cu privire la un copil care suferă de autism non-verbal și care nu a putut beneficia de asistență de specialitate, fapt ce a împiedicat-o să urmeze, în continuare, școala primară, în condiții echivalente cu cele de care se bucură elevii fără dizabilități. Autoritățile naționale nu au luat niciodată în considerare posibilitatea ca lipsa de resurse să poată fi compensată printr-o reducere a ofertei globale de învățământ, atunci când aceasta este distribuită, în mod egal, între elevii fără dizabilități și elevii cu dizabilități, astfel încât orice restricții bugetare să aibă un impact echivalent asupra furnizării de educație, atât pentru elevii cu dizabilități, cât și pentru elevii fără dizabilități, în egală măsură (§§ 68-72; încălcarea articolului 14 coroborat cu articolul 2 din Protocolul nr. 1).

Statut administrativ și naționalitate:

- *Cauza Ponomaryovi împotriva Bulgariei*, 2011, privind obligația ca doi elevi să plătească taxe pentru studiile lor gimnaziale din cauza naționalității și statutului lor de imigrare, în timp ce cetățenii străini cu permis de ședere permanent aveau dreptul la învățământ

primar și secundar, în mod gratuit. Curtea a subliniat rolul din ce în ce mai mare al învățământului gimnazial în dezvoltarea personală și integrarea socială și profesională, într-o societate „bazată pe cunoaștere” (§§ 56-63; încălcarea articolului 14 coroborat cu articolul 2 din Protocolul nr. 1) .

Caracteristici genetice:

- [Cauza Moraru v. Romania](#), 2022, referitoare la lipsa unei justificări obiective și rezonabile privind refuzul de a permite unei femei, a cărei înălțime și greutate erau sub limitele stabilite printr-un ordin ministerial al Ministerului Apărării Naționale, de la acea vreme, pentru candidații la examenul de admitere, să studieze medicina militară (§§ 42-58; încălcarea articolului 14 coroborat cu articolul 2 din Protocolul nr. 1).

Recapitularea principiilor generale

- Pentru o recapitulare a principiilor generale privind discriminarea în privința accesului la educație, în contextul dizabilității, a se vedea [cauza G.L. împotriva Italiei](#), 2020, §§ 49-54;
- Pentru o recapitulare a principiilor generale privind discriminarea în privința accesului la educație, în contextul originii etnice, a se vedea [cauza Horváth și Kiss împotriva Ungariei](#), 2013, §§ 101-108.

Referințe suplimentare

Ghiduri de jurisprudență:

- [Ghid privind articolul 2 din Protocolul nr. 1 – Dreptul la educație](#)
- [Ghid privind articolul 14 și articolul 1 din Protocolul nr. 12 la Convenție – Interzicerea discriminării](#)

Alte teme cheie:

- [Criterii de admitere și examene de admitere](#)

Fișe informative de presă:

- [Persoanele cu dizabilități și CEDO](#)
- [Romii și nomazii](#)

REFERINȚE CHEIE DIN JURISPRUDENȚĂ

Cauze principale:

- *Cauza „referitoare la anumite aspecte ale legislației privind utilizarea limbilor în învățământ, în Belgia”* (fond), 23 iulie 1968, seria A nr. 6 (încălcarea articolului 14 coroborat cu articolul 2 din Protocolul nr. 1);
- *Cauza D.H. și alții împotriva Republicii Cehe* [CG], nr. 57325/00, CEDO 2007 IV (încălcarea articolului 14 coroborat cu articolul 2 din Protocolul nr. 1);
- *Cauza Oršuš și alții împotriva Croației* [CG], nr. 15766/03, CEDO 2010 (încălcarea articolului 14 coroborat cu articolul 2 din Protocolul nr. 1);
- *Cauza Çam împotriva Turciei* nr. 51500/08, 23 februarie 2016 (încălcarea articolului 14 coroborat cu articolul 2 din Protocolul nr. 1).

Alte cauze:

- *Cauza Sampanis și alții împotriva Greciei* nr. 32526/05, 5 iunie 2008 (încălcarea articolului 14 coroborat cu articolul 2 din Protocolul nr. 1);
- *Cauza Kalkanlı împotriva Turciei* (dec.), nr. 2600/04, 13 ianuarie 2009 (inadmisibilă – vădit nefondată);
- *Cauza Ponomaryovi împotriva Bulgariei*, nr. 5335/05, CEDO 2011 (încălcarea articolului 14 coroborat cu articolul 2 din Protocolul nr. 1);
- *Cauza Horváth și Kiss împotriva Ungariei* nr. 11146/11, 29 ianuarie 2013 (încălcarea articolului 14 coroborat cu articolul 2 din Protocolul nr. 1);
- *Cauza Lavida și alții împotriva Greciei* nr. 7973/10, 30 mai 2013 (încălcarea articolului 14 coroborat cu articolul 2 din Protocolul nr. 1);
- *Cauza Sanlısoy împotriva Turciei* (dec.), nr. 77023/12, 8 noiembrie 2016 (inadmisibilă – vădit nefondată);
- *Cauza Enver Şahin împotriva Turciei*, nr. 23065/12, 30 ianuarie 2018 (încălcarea articolului 14 coroborat cu articolul 2 din Protocolul nr. 1);
- *Cauza Dupin împotriva Franței* (dec.), nr. 2282/17, 18 decembrie 2018 (articolul 2 din Protocolul nr. 1: inadmisibil – vădit nefondat; articolul 14 coroborat cu articolul 2 din Protocolul nr. 1: inadmisibil – neputințarea căilor de atac interne);
- *Cauza G.L. împotriva Italiei* nr. 59751/15, 10 septembrie 2020 (încălcarea articolului 14 coroborat cu articolul 2 din Protocolul nr. 1);
- *Cauza Moraru împotriva României* nr. 64480/19, 8 noiembrie 2022 (încălcarea articolului 14 coroborat cu articolul 2 din Protocolul nr. 1);
- *Cauza Elmazova și alții împotriva Macedoniei de Nord*, nr. 11811/20 și 13550/20, 13 decembrie 2022 (încălcarea articolului 14 coroborat cu articolul 2 din Protocolul nr. 1).